

KOPRENA

1946.

Grupica se ukazala u smiraj dana hodajući duž obale jezera Resija. Zapiljio sam se u daljinu i sporo sam žvakao koricu svježeg raženog hljeba. Dva muškarca i žena su išli naprijed, dok je posljednji iza njih pognut malo zaostajao. Nosio je štaku. Nisam bio sasvim siguran je li to baron Trevizan. U ovo doba dana, otprilike od sredine maja, zbivaju se mijene na nebeskom svodu.

Malo-pomalo plavetnilo se zatamni i oblaci poprimaju najrazličitije oblike.

Ta mijena koja nagoviještava noć najbolje se daje zamijetiti u podnožju planine Ortler čija golema sjena najedanput iščezne. Vjetar se primirio i između dva zapuha koji nekad traju duže a nekad kraće, biva tiho i krajolikom zakriješti vrana siva. Osim nje ondje se nalazi i svračak veliki, ali je skitnica. Prestala je da svjetluca površina vode.

Prije skoro devet godina došao sam iz Malea u ovu sumornu dolinu i našao svoj dom. Kuća je bila blizu jezera i napuštena, ali poprilično očuvana i tek uz poneku napuklinu. Njeni vlasnici su bili prognana plemićka porodica tokom Francuske revolucije. Ne znam šta ih je nagnalo da se nastane baš ovdje niti zašto su otišli, ali moj razlog je bila snažna želja da se osamim. Žitelji Malea zasigurno me smatraju čudakom. Namršte se na spomen doline. Zaziru od tog besplodnog i grdog kraja, prave vukojebine, ali ponajviše od opakog sjeverca kojeg od davnina zovu Krvopija. Ime joj je vazda prikladno. Krvopija dozlogrdi.

I meni je na početku, ali izborio sam se. Otupljuje i slama srce od kojeg mu oduzima blagost. Zahtijeva beskrajnu volju. Preobražaj je neminovan. Nerijetko sam iznajmljivao sobu kakvom hodočasniku, pustolovu i planinaru, i svi su se odreda žalili na studen. Snošljivije je na proljeće i ljeti, ali ni onda ne idem napolje bez košulje i prsluka. Neprestana vjetrometina je doprinijela da je tlo pepeljaste boje, stvrdnuto i mahom popucalo.

Samo nekoliko kilometara zapadnije, kada se prijeđe u Italiju, posve je drugačiji prizor prirode. Naklonjena je čovjeku, pitoma je i buja. Brojne kućice koje su izgrađene na proplancima govore mi da je klima umjerena, a ljudi koje sam upoznao su dokoni i čili. Uvijek kada tu svratim, bilo da tumaram ili da uberem raznovrsne plodove i biljke za ishranu, zapitam se zašto se Krvopija zaustavila u dolini Resije. Nemam drugi odgovor nego da je u njoj našla svoje počivalište.

„Ćao!“ Začuo sam umilan ženski glas koji me je prenuo iz razmišljanja. Gosti su stajali u mojoj blizini i smijehili se. U to je dohoda baron Trevizan. Odsutnost je odlika ovdašnjih ljudi. Dobacio je. Prišao mi je i zagrlio.

„O, Fratelo, drago mi je što te ponovo vidim“, rekao je.

„I meni je, Lunardo. Šta će ti štaka?“, rekao sam.

„Ispričaj ti. Da ti predstavim svoju saputnicu Valentinu i prijatelje Luidija i Nikola“, rekao je.

Rukovao sam se s njima i poželio im dobrodošlicu. Pošli smo u kuću.

Lunardo je seo za dugački sto i duboko je izdahnuo. Trpio je bol. Zatim se zagledao pravo, pa desno i lijevo, te je izustio: „Isto je kao onomad.“ „Je“, odvratio sam. Valentina je skinula ranac i spustila ga na pod, a za njom Nikolo i Luidi.

Posmatrala je hoklicu koja se nalazila do vrata i na kojoj je bio prikopčan crvenosmeđi jastučić. Prišao sam joj i kazao kako sam je sâm izradio.

„Veoma mi se sviđa. Ima nešto orijentalno“, rekla je. Klimnuo sam glavom.

„Sigurno ste nestrpljivi da porazgovarate sa Lunardom. Pridružite mu se i udovoljite sebi i njemu. Mi ćemo se malo vrzmati“, dodala je. Otišao sam.

„Trebalo je da mi napišeš u pismu da otežano hodaš. Mogao sam te sačekati na željezničkoj stanici. Šta se desilo?“, rekao sam.

„Neka. Ionako neću moći još dugo da hodam. Prošle godine u februaru istraživao sam masonsku arhivu u Beču koju su zaplijenile sile Osovine. Jednog dana saveznički avioni su bombardovali grad i pogođena je Vijećnica. Nalazio sam se na posljednjem spratu. Pukom srećom ostao sam živ, no donji trup je pokošen. U dijagnozi stoji da su se gotovo svi živci u nogama raspali, iz čega slijedi da ću postati bogalj“, rekao je.

„Žao mi je, Lunardo“, rekao sam poslije stanke.

Začudio sam se kako je ostao mladolik. Bez ijedne sijede vlasi i bez ijedne borice. Nježne puti. Samo to majušno udubljenje blizu usta i kosa crta podočnjaka koja se malo produžila i zadebljala. Mršav kao onda. Šta je tome razlog? Je li misao koju je ovdje izrekao kako se njegov duh nije poljuljao zahvaljujući tome što je rođen posljednje godine devetnaestog vijeka?

„Pripremio si gozbu. U Rimu vlada oskudica“, rekao je.

„Nagomilao sam zalihe“, rekao sam. „Uzgred, sjećaš li se da si me priupitao kako se preživa plemićka porodica? Tada nisam znao, ali saznao sam.“

„Kako?“, rekao je.

„Rošel. Možda će ti zazvučati čudno, ali tragao sam za njihovim grobovima po cijeloj dolini. Nisam ih našao pa sam nastavio na groblju u Maleu. Ondje sam nabasao na pet humki. Posljednji znani potomak Rošelovih pokopan je 1919.

Kao i sve kuće i ova ima svojih tajni. Kada sam prvi put zakoračio u nju imao sam dojam kako je doskora neko tu živio. Prije sedmicu ili najviše dvije. Moglo se to zaključiti po ravnim dijelovima namještaja na koje se spustila prašina.

Gotovo je sve ostalo. Nedostajala je poneka knjiga i poneki suvenir, te malo muške odjeće u plakaru. Čak su i prozori u sobama bili odškrinuti kako bi se zadržala prozračnost. Zavjese su mirisale. Ona je tu bila. Sama. Očito predugo.

Trpeljiva i neutješna, sa žilom koja se utisnula skoro na sredini čela i koja se nije povlačila. Vještica. Nazivala ju je. Iščekivala je nekog bliskog. Povratak muža ili sina. A onda je jednog dana prelomila i zauvijek otišla. I zauvijek je ponijela u sebi onaj zvuk otkucaja

zidnog sata od kojeg je zamirala i koji će je podsjećati na mučno proticanje vremena", rekao sam.

Lunardo je bio zamišljen.

Uto je pristigla radoznala družina i sjeli su s nama. Ponudio sam im višnjevaču. Prihvatili su. Ustao sam i natočio je u čokanjčice. Nazdravili smo i zapodjenuli razgovor. Redala su se pitanja o mom životu, a ja sam im vjerodostojno opisao kako mi izgleda dan i pojasnio koje su dobre, a koje loše strane doline. Zatim smo načeli temu o Drugom svjetskom ratu koji nas je morio, ali i o vremenu prije njega. Bilo je pregršt neslaganja i ubjeđivanja u žaru, no bez neodmjerenih istupa. Najmanje sam pričao, no ipak sam uživao. Nedostajali su mi ljudi. Poprilično se odužilo i zacarila je noć. Postalo je svježije.

Valentina se mrznula. U dva navrata prstima desne ruke je prešla po lijevoj, od ramena do lakta. U nekom času, Lunardo se nagnuo prema Valentini i nešto joj je šapnuo. Valentina je ustala i otišla do ruksaka, sagnula se, podigla ga i otkopčala. Izvadila je bilježnicu. Vratila se i pružila je Lunardu. Zahvalio se. „Završio si esej?“, pitao je Luidi, urednik *Revije o budizmu*. Ni dražesna Valentina nije znala o čemu se radi.

Sigurno znate da sam u razdoblju od 1928. do 1930. obavljao dužnost atašea za štampu u italijanskom poslanstvu u Beogradu. O potankostima nisam vam pričao. Naime, moj prethodnik se osramotio. Sklon kockanju i razvratnom životu, izbio je na loš glas i smijenjen je. Mjesto je bilo prazno. Ubrzo, iz Ministarstva spoljnih poslova telefonski su se obratili mom ocu koji je bio prekaljeni i ugledan diplomata i objasnili mu šta je posrijedi. Otac se zahvalio na uviđavnosti i obećao da će porazgovarati sa mnom. Tako se i desilo. Ponuda mi nije odgovarala. Priznao sam mu da imam otklon prema Musolinijevoj politici, ali i da me Balkan ne privlači osobito. Pomno me je saslušao. Nije iznio stav. Priželjkivao je da se okušam u diplomatiji. Lisac se pripremio. Da bi me pridobio, otkrio je kako je njegov djed Pjetro sredinom prošlog vijeka pohodio Balkan. Zacrtao je da će ostati cijelo proljeće, no to se izjalovilo i putešestvije se produžilo na skoro godinu dana. Najduže je boravio u Dalmaciji. Tajio je uzrok koji je doveo do obrta, no po svojoj prilici u pitanju je bila ljepotica po imenu Perina koju je upoznao na Korčuli. Pjetro je bio slikar, ne naročito darovit, pejzažista. U Rim se vratio sa tri platna – korčulanskom kulom, Perininim portretom, i posljednjim, na kom je pozirala naga. Možemo nagađati zašto se okončao njihov odnos. Držim da je gordi Pjetro bio pred izborom – ljubav ili ime. Odabrao je potonje. Nije htio da se liši onog blistavog svojstva koji nosi plemićko porijeklo porodice Trevizan, a kamoli da postane ime među drugim imenima.

Promislio sam ne duže od šest-sedam trenutaka i pristao.

Nemam namjeru da pripovijedam o svom službovanju u prijestolnici Kraljevine Jugoslavije. Ugrubo, krasila me je revnost i smjernost, i brzo sam stvorio sliku o sebi kao uzornom atašeu ponajviše zaduženom za kulturu, manje za trgovinska i vojna pitanja. Jezik sam svladao jer mi se svidio, a prvi roman koji sam pročitao bio je *Dnevnik o Čarnojeviću*. „Jesen, i život bez smisla...“ Tako počinje. Često sam se sretao sa Slovencima, Hrvatima i Bosancima, i razgovarao s njima. Ipak, razgovor koji sam vodio sa Stankom iz Hrvatske bio mi je najupečatljiviji. Od njega sam prvi put čuo podrugljivi izraz *balkanština*. Premda ju je taj uobra-

ženi intelektualac izgovorio pristojno, nije mi zvučala nimalo bezazleno. Naprotiv, shvatio sam da je u pitanju duboko usađeno podozrenje prema Balkanu koje se učilo pod dugom vladavinom Beča i Budimpešte. Ako to još malo zagrebete, nastavak glasi da su Hrvati civilizovaniji od Srba i u građanskom smislu više sazrili. Kako god.

Uoči mog odlaska desilo se ubistvo o kojem su izvijestile mnogobrojne novine. Švajcarski državljani Dominik Rošel usmrtio je makazama slavu pijanistkinju Jermu Grol. Rošel je na sudu priznao krivicu i osuđen je na jedanaest godina zatvora. Molio je da vidi sestru. Poslije četrnaest godina našao sam u masonske arhivi neveliku kutiju u kojoj je bila hrpa podlistaka beogradskog *Globusa*, ukupno šesnaest, koji su objavljivani subotom od marta do juna 1935. Odštampan latinicom, podlistak je očito pobudio veliko interesovanje. Autor je bio utamničen Rošel. Na tri od četiri stranice bila je pripovijest bez naslova. Kada sam je pročitao, odlučio sam da je prepisem u ovu bilježnicu. Poslušajte.

Dan nakon sprovoda saopštio sam sestri Heleni da odlazim iz doline Resije. Oborila je pogled i skupila usne. Donju je malo uvukla i začas je pobjedila.

Po tome sam znao da se jedi. Pogledala me je. Djelovala je pribrano. „Očekivala sam da će se to jednom desiti. Čudi me da prije nisi napustio naš dom s obzirom na svoju buntovničku narav. Pričao si mi više puta kako je neki Klaudije koji je bio geograf i astronom zapisao svjedočanstvo pomoraca koji su za vedrih noći i daleko na pučini mogli da vide svjetlo koje je davao plamen zapaljenih drva na vrhu tornja i zidine Aleksandrijske biblioteke. To svjedočanstvo se ukorijenilo u tebi. Ne mogu te spriječiti. Kada polaziš? Sutra. Mislim poraniti. Da li bi se usudio da je otac živ?“ „Bih, još kako. Odgađao sam zbog tebe.“ „Ne bi. Plašio si ga se.“ „Jesam, ali je njegova smrt došla u zgodnom trenutku.“ „Na šta misliš?“ „Bio sam prije četiri dana u kancelariji direktorice Majrink i oprostio se. Rastužila se.“ „Da ne ispuštim. Ne opravdavam ga. Ni pokoji šamar niti kada je na tebe nasrtao šibom, štitila sam te koliko sam mogla, no nisi mu smio onomad reći da ga historija neće upamtiti. Unizio si ga, Dominik. Našto je zagalamio: 'Dođavola i historija!' I tresnuo je šakom o sto.“ „Smio sam, Helena, dakako da sam smio.“

„Mrcina je to zaslužila. Ti si deran i ludački si samoljubiv. Starija sam od tebe i prihvatim savjet. Nemoj nikome to reći.“

Poćutali smo.

„Jako ličiš na našu majku Umu.“ Klimnula je glavom. „Đenova je bliže, no ipak sam odlučio da pođem u Marsej. Jedini je razlog jezik. Bar neka korist od njega. Bio sam prisiljen govoriti ga u kući. Majka je istrajavala.“ „Prošlo je 129 godina, nikako da to pustiš. Pomoći ću ti da se spakuješ.“

Bio sam budan kada je Helena ujutro ušla u sobu. Kiša je sipila. Malo sam spavao. Raspricali smo se za doručkom. Tek pokoju rečenicu smo razmijenili o svakodnevicu, a najviše o dogovorštinama iz djetinjstva. Nekih sam se slabo sjećao. Zatim je Helena donijela škrinju u kojoj se nalazilo porodično srebro i podijelila ga. Pripala su mi tri dukata, a tri je zadržala. Kazala je da puno vrijede i da ih ne prodam, osim u krajnjoj nuždi. Donijeli su ih Rošellovi iz rodnog Šartra i potiču iz doba Luja XVI. Jednom prilikom otac i majka su otputo-

vali u Cirihi u namjeri da saznaju kolika im je vrijednost. Vlasnik draguljarnice rekao je da su besprijeckorno očuvani i koju svotu je spreman da ponudi. Na tome se završilo. Postojala je još jedna škrinja dupke puna dragocjenostima. Po dolasku u Švajcarsku prodali su je i sagradili ovu kuću koja se razlikuje od svih u okolini. Kazao sam joj da ću često dolaziti. Krenuli smo. Dohvatio sam ručku kofera i izašli smo napolje. Razvedrilo se i zatopliło je. Osmotrio sam dolinu. Helena me je ispratila dio puta i ugazili smo u visoku travu. Spustio sam kofer i zagrlili smo se. „Čuvaj se sunčalice. Uma je zamalo umrla od nje.“

Do Nice sam stigao vozom. Dalje sam nastavio pješice. Nije mi se mililo da nanovo presjedam, a to bi mi onda bilo treće presjedanje. Prošao sam kroz staru četvrt i nabasao na zapušteno pozorište. Naslonio sam se na stub i pojeo posljednji sendvič sa dimljenom govedinom.

Trećeg jula iza podneva ukazalo se Sredozemno more. Zastao sam na uzvisini i zapiljio se u marsejsku luku. Zamišljao sam je manjom. Rasprostirala se vjerovatno i dva kilometra. Ljudi su se tiskali kod velikog broda s američkom zastavom koji je trebalo da isplovi. Na jarbolima su se vijorile zastave raznih država. Bilo je jako sunce. A od toga sam strahovao. I nagnalo bi me na pitanje: Da li će mi se opet desiti?

Uz cestu je iznikao cvijet. Primakao sam se. Ličio je na ljiljan. Ubrao sam ga i stavio u kofer. Gradska vreva. Zaustavio sam lijepu prolaznicu koja je na uzici držala psića i pitao je gdje se nalazi pošta. Uprla je prstom. Poslao sam Heleni telegram. Malo niže niz ulicu stajala je tabla na kojoj je pisalo „Zalagaonica“. Iako nije bilo prijeke potrebe, dvoumio sam se da li da prodam manji dio porodičnog srebra. Odustao sam zbog previsoke kamate. Zaputao sam se u luku. Kada sam stigao, potražio sam biljetarnicu. Zapahnuo me je miris ribe. Uskoro sam je našao.

Nekoliko ljudi je čekalo u redu. Šutili su. „Kartu do Aleksandrije, molim“, rekao sam prodavačici. „Ako sami putujete, mogu vam ponuditi slobodnu kabinu za jednu osobu u B klasi“, odvrtila je. Klimnuo sam glavom. Na to je zbrzala cijenu i da „Glori“ isplovljava u sedamnaest časova. Kasnije sam ušao u krčmu da se okrijepim. Sjeo sam za sto koji se nalazio do prozora i naručio borovnicu.

Gosti su ga, po svoj prilici, zaobilazili jer se tu osjećala sparina. Nije mi smetala.

Imao sam izvrstan pogled na pristanište, a i „Glori“ mi je bio u vidokrugu.

Malaksalost je popustila kada sam objedovao soljene sardele. U neko doba uplovila je velebna fregata. U žamoru se nije dao lako razaznati sadržaj, no ma gdje pošli, ljude sveu-dilj tište životne nedaće. Malo poslije šesnaest i trideset krčma se djelomično ispraznila. Pošao sam za grupicom. Uspeo sam se pomoćnim stepenicama na palubu i pružio kartu mladom časniku. Objasnio mi je gdje treba da idem. Kabina je bila tijesna.

Ostavio sam kofer na ležaju i vratio se na palubu. Brod je isplovio. Jato je odmicalo.

Spuštalo se večje. Prišao mi je neki mladić s naočarima i kazao: „Iza ponoći proći ćemo pokraj Linoze i Lampeduze. A u svitanje, proći ćemo pokraj Malte i susjednih otoka Gozo-

me i Cominoma. Po mom sudu, krećemo se približno istom brzinom, između četrdeset pet i pedeset čvorova.”

„Plovili ste ovom rutom?”, pitao sam.

„U junu 1913. probdio sam prvu noć. Dosađivao sam kapetanu i dopustio mi je da za-noćim na palubi. To putovanje je umnogome promijenilo moj život. Usudio bih se reći da je bilo poput otkrivenja. Oprostite, nisam se predstavio. Žan Truesan”, kazao je.

Predstavio sam se i rukovao.

„Rimuju se”, kazao sam.

„Šta to?”, kazao je zatečen.

„Vaše ime i prezime”, odvratio sam.

„Jeste, rimuju se”, osmjehnuo se.

Mračnjaštvo često biva pratilac rane mladosti, no to nije bio slučaj sa Truesanom. On je ugodna osoba koja plijeni istupom. Koliko samouvjerenošću i odvažnošću, toliko i oštromljem. Srednje visine, te slabašne građe i žgoljav, doimao se skrušeno. Šake je imao male kao u žene, a bradicu urednu.

„Ispričajte mi o tom otkrivenju. Zašto Aleksandrija?”, kazao sam.

„Majka mi je ondje rođena. Sunitkinja je. Od malih nogu pripovijedala mi je o svom gradu i poučavala me arapski. Istrajavala je dok ga nisam počeo solidno govoriti. Kad je sazrilo vrijeme, otprašio sam u Aleksandriju. Nisam se osjećao kao stranac. Upodobio sam se za dan. Ljudi su govorili da su mi susjedi. Nisam ih razumio. Često sam nailazio na mjesta iz majčinih priča. Među njima je bio hotel 'Higab', izgrađen u stilu klasicizma, u kojem sam odsjeo. Higab znači koprena.”

„Na kakvu koprenu mislite?”, pitao sam.

„Doslovno na koprene svjetlosti i mraka iza kojih se krije Alah. Predanje kaže da ih ima sedamdeset”, nadovezao se.

„Nastavite, Žan”, kazao sam.

„Drugog dana sam svratio na pijacu. Bilo je mnoštvo ljudi. Zastao sam ispred niskog drvenog štanda i zagledao se u raznovrsno kandirano voće posloženo u pletene korpe. Nisam mogao da se odlučim, pa sam zamolio šutljivog mladića da odabere dvije vrste po pola kilograma. 'Datulje i trešnje', kazao je i dograbio punu šaku datulja koje je stavio u bijelu papirnatu kesicu, još jednom ali manje, te je isto uradio sa trešnjama. Stavio je kesice na vagu, uzeo ih, smotao i pružio. Kazao je cijenu i platio sam. Htio sam da krenem kada me je priupitao odakle sam. Kazao sam i spomenuo majku. 'Da li znate ko su derviši?', do-dao je.

'Ne znam', odgovorio sam. 'U mojoj ulici se nalazi Dom derviša. Okupljaju se dva puta sedmično. Plešu i prenose učenje sufista. Uvijek neko bude. To je poseban događaj. Da li želite prisustvovati?', kazao je. 'Naravno. U koliko sati?', kazao sam. 'Počinje u osam uveče. Nije daleko. Jeste li u nekom hotelu?', kazao je. 'U Higabu', kazao sam. 'Biću tamo pola sata ranije. Zovem se Sahib', kazao je. Predstavio sam se. Veče u Domu derviša bilo je moje naj-čudnije iskustvo. Srećom derviši su sporo i razgovijetno govorili, pa sam sve razumio. Osta-li smo duže jer me je Sahib upoznao s njima. Osim nas dvojice bio je i jedan starac. Na ra-

stanku Sahib mi se obratio: 'Imaš u svom srcu spremnu odaju. Jednom ćeš možda postati razastrti. Spoznaćeš.'

Na nebu se ukazala mala strana mjeseca.

Po povratku u Marsej odlučio sam da studiram arabistiku. Želja mi je da prevedem na francuski ponajbolje sufijske tekstove i objavim antologiju. Ponovo idem u Aleksandriju da bih skupio građu."

„Jeste li postali razastri?“, pitao sam.

„Trudim se“, rekao je.

„Niste vojevali u Velikom ratu?“, kazao sam.

„Imam srčanu manu. Zalisci su mi zapaljeni“, kazao je. Zatim se naklonio i otišao. Malo kasnije ušao sam u kabinu i otvorio kofer.

Na dnu je bilo nekoliko listova, Votermanovo nalivpero i koverta koje je Helena krišom tutnula. Uzeo sam dva lista, poravnao ih i napisao joj dugo pismo. Pomislio sam na očevu kolekciju nalivpera i pao u san.

Srijeda je. Toplije je. Djeca su se igrala na palubi. Muškarci su sjedili i kartali se. Stao sam pokraj časnika i dame i načuo njihov razgovor. Dama ga je priupitala da li zna nešto o Ukle-tom rogu. „Zovu ga i Rog mrtvih duša. To je mit pomoraca koji prema nekim izvorima seže iz vremena prije ove ere. Fantazija o svjetlucanju na pučini koje ima oblik rogovlja i koje su brodovi zaobilazili. Postoji slična pojava na sedamnaestom istočnom meridijanu, ali to je svjetlucanje algi“, kazao je časnik.

Žana nisam vidio. A ni u četvrtak kada je kasno po podne „Glori“ pristao u aleksandrijsku luku. „Orijent!“, neko je viknuo. Radnici su prenosili tovar. Među prvima su sišli sretni supružnici koje je dočekaio neki čovjek. Možda su mu došli u posjetu ili su nakanili da se tu skrase. Pomislio sam da ih slijedim bar dio puta kako ne bih zalutao. Ne bi mi bio prvi put. Uz malo sreće, možda se zapute do središta. Hvatao sam pojave – vidio sam neveliko stablo koje se nakrivilo i listove koji su istrulili i požutjeli, i vidio sam najduži posjed opasan zidinama i bršljan na istočnoj strani, i vidio sam radnjicu za tetoviranje u vlasništvu nekog Nizozemca, i vidio sam kulu od blata, i po tlu se moglo razaznati da je tu nekoć bila pustara, i vidio sam, naposljetku, razućenu i ogromnu četvrt.

Od svih ugrabljenih pojava najviše me je zaokupila kula od blata. Zapitao sam se kada je i zašto napravljena. Da li je predstavljala prvu tvorevinu civilizacije na ovom prostoru?

Troje neznanaica je zamaknulo u zabačenu uličicu pa sam produžio. Nedugo zatim, opazio sam minaret. Laknulo mi je. Je li to Atarin? Zastao sam i spustio kofer. Nadlanicom sam otrao znoj sa čela. Izvadio sam iz desnog džepa pantalona preostale franke i prebrojao ih. Gotovo sam sve potrošio. U lijevom sam držao dvije papirnate kesice, odvojeno porodično srebro i dukate. Prešlo mi je u naviku da ga opipam iz opreza. Dio ću prodati, otprilike četvrtinu. Pomislio sam i krenuo dalje. Lebdio je bjelkasto-ljubičasti pelud. Prolazio sam kroz bučnu svjetinu. U mnoštvu dućana nabasao sam na draguljarnicu. Ušao sam unutra. Prostorija je bila mala i mirisala je na mošus.

Miris je bio jak i morao sam da prislonim kažiprst na nosnice.

„Selam alejkum“, kazao je niski i zgrbljeni čičica. Na gustim crnim obrvama izrasla mu je poneka sijeda dlačica koja je stršila, a iznad desnog uha ostalo je crnih vlasi.

„Selam ab avejkum“, zamučao sam.

Čičica je nešto promrmeljao i najednom se osmjehnuo. Izgledao je kao stari mačak. Pretpostavio sam da sam krivo izgovorio neko slovo.

„Govorite li francuski?“, pitao sam i odmakao prst.

„Samo kad treba, ne naročito dobro. Na usluzi“, kazao je.

Istresao sam iz papirnate kesice porodično srebro na stakleni pult i rekao mu da odabere. Čičica se zagledao, zatim je razvrstao dio po dio i izdvojio majušni dijamant te ogrlicu od sedefnog opala. Spustio je ruku iza pulta i izvadio povećalo. Palcem i kažiprstom pažljivo je uzeo dijamant, podigao ga malo i primakao povećalu. Šutio je.

„Prozirno je... veoma prozirno. Držim da je devetokaratni“, kazao je. Spustio je dijamant i povećalo i osmjehnuo se.

„Jeste li sigurni da ga želite prodati? Možda da sačekate bolja vremena?“, nadovezao se.

„A kada će to biti?“, odvratio sam.

„U tom slučaju, mogu vam platiti sto funti za dijamant i dvadeset za ogrlicu. Sumnjam da će vam ikoji juvelir ponuditi više“, kazao je.

Klimnuo sam glavom. Čičica je razvukao zeleni zastor i zakoračio u susjednu prostoriju. Ubrzo se vratio s posloženim novčanicama u ruci i stavio ih na stakleni pult. Uzeo sam ih, a zatim sam papirnatu kesicu dopola napunio nakitom.

„Tražim hotel“, kazao sam.

„U blizini je 'Al Iskandarija'. Pet-šest minuta hoda odavde. Nalazi se uz konzulat Ujedinjenog Kraljevstva. Nije skup, ako vas zanima“, kazao je.

Otišao sam. Nisam imao dojam da me je htio namagarčiti.

„Al Iskandarija“ je velik i lijep hotel, ali načet zubom vremena. Veći je od „Venusa“ u Ženevi. Kada sam rezervisao sobu do utorka spoznao sam da sam bezmalo imućan i da mogu produžiti boravak koliko mi se prohtije. Bar neko vrijeme mogu se rasturati i biti raskalašan. Smatrao sam da ću se lako uhljebiti i da mi nije hića da tražim kakvu udobnu kućicu ili pristojan posao. Ako bude nužno, mogu i potplatiti nekoga, kao što je moj otac jednom učinio.

Otvorio sam prozor sobe i zagledao se u panoramu. Mujezin je pozivao na molitvu.

Dok sam večerao u punoj sali u kojoj su mahom bili Englezi i Nijemci pala mi je na um Truesanova rečenica kako su ljudi govorili da su mu susjedi. Šta je to imalo značiti? Sit sam se zaputio do malog bara i u prolazu vidio napućenu prostoriju u kojoj muškarci igraju bilijar. Naručio sam rum. Nastavio sam da rujem. Jesu li ti susjedi zapravo dobri vjesnici u srcu?

Barmen je dosuo rum.

Sutradan sam se probudio iza podneva. Zapio sam se. Boljela me je glava i imao sam ogavan zadah. Prisjetio sam se kratkog razgovora koji sam poveo sa barmenom Hamzom.

Pobrojao mi je neka najposjećenija mjesta u Aleksandriji, džamiju Abu-al-Abas- -el-Mursi, katakombu Kom-el-šukafa, rimski amfiteatar, te golemi plavi krug nedaleko od uništenog svjetionika u krstaškim ratovima u XIII vijeku. „Kakav plavi krug? Govorite o mjestu na kojem je bila drevna biblioteka?“, pitao sam. „Ja ga zovem svjetskim čudom. Tačno. Govorim o tragu koji je ostao skoro dvije hiljade godina, o golemom plavom krugu na tom presahlom prostoru. Dva puta sam ga vidio. Prvi put u djetinjstvu, i ponovo nedavno. To me je ponukalo da se zapitam kako je nastao. Usred paleža ili je neka ruda u Zemljinoj kori oslobodila boju koja je prodrila na površinu?“ „Može biti.“ „Da li se ispod svake biblioteke krije jedan takav plavi krug kao što je Narodna a Univerzitni Knihovna u Pragu ili Biblioteka Apostoli-ka Vatikana u Rimu?“ „Može biti“, dodao je Hamza.

Presvukao sam se i pošao.

Nadomak trga imate utisak kao da ste usred nekog evropskog grada. Kuće su posve drugačije; velike su i na sprat, sa balkonom. Otmjene kao ljudi koji u njima žive. Izgrađene su, po svojoj prilici, u drugoj polovini prošlog vijeka i nagađam da je to bilo doba uspona i napretka. U istoj ulici, nimalo slučajno, nalazi se moderno zdanje Engleske banke. Slijedio sam Hamzina uputstva i obilazio znamenitosti. Zastajkivao sam svaki čas. Zagledao sam se u lijepa lica muslimanki. Vrzmao sam se po bučnim i uskim uličicama gdje se strastveno trgovalo i trošio se novac, a u jednoj mirnoj u koju sam zašao sjeo sam za niski sto da predahnem i naručio kafu. Otpio sam gutljaj i više nisam mogao. Bila je preslatka. Vlasnik kafe-džinice je to znalački primjetio.

Još malo sam posjedio i nastavio sa šetnjom. Nedugo zatim, nabasao sam na poštanski sandučić na stubu i ugurao unutra pisma Heleni. Iza je ležao veliki kamen.

Sunce žeže. Stojim unutar plavog kruga i gledam unaokolo. Piljim u more i ravnomjerne valove. Na razdaljini od svega nekoliko stotina metara desila su se dva historijska sunovrata. Bilo ih je i prije uništenja biblioteke i svjetionika, i biće ih uvijek. Ipak, nimalo ne strepim. Zrnce optimizma postoji. A to je ovaj plavi krug. Kao simbol svemira koji je sila vječnosti u čovjeku i ljepote stvaranja.

Uveče sam se krepan vratio u „Al Iskandariju“. Klonuo sam od morskog vazduha. Krenuo sam u bar da se okrepim pićem ponadavši se da ću ondje zateći Hamzu. Bio je tamo. Ru-kovali smo se. Natočio je rum u čašu i popio sam naiskap. „Kako je bilo?“, pitao je držeći krpu u ruci. Potanko sam mu pričao i spontano prešao na ti. Osmjehnuo se kada sam spomenuo zgodu sa kafom. „Zapazio sam na odjeći žena šare lijepe crvene boje koja prelazi u tamni ton. Je li to dio tradicije?“, kazao sam. „Na neki način“, odvratio je Hamza, „zove se alizarin. I danas je prisutan, ali ne kao u staroj Perziji i Egiptu kada je bio svekoliko raširen. Bojadisali su njime tkanine, stolnjake, jastuke, tepihe, oslikavali glinene čupove i posude, a žene su ga čak koristile kao ruž za usne.“

Mamurluk me je razbijao narednog jutra. Ali slabije nego juče. Poranio sam i među prvim došao na doručak. Nisam imao plan kuda ću ići. Malo sam odmakao od hotela i zamaknuo u široku ulicu u kojoj je na uglu bila kapela. Kratko sam je osmotrio i produžio. Opazio sam dugu sjenu kandelabra i srušio se u grm.

Otvorio sam oči i začuo divnu muziku. Neko je svirao klavir. Ležao sam na krevetu. Soba je bila prostrana. U desnom uglu je prislonjena na zid stajala uska i duguljasta rezbarija na kojoj su bili naslikani hijeroglifi. U lijevom je bila visoka lampa. Gotovo polovinu zida zauzimala je slika. Dodirnuo sam lice i napipao plik. Osjećao sam kao da imam vrućicu. Zastegnjao sam i muzika je stala. Osluškivao sam korake. Uto se pojavila veoma lijepa djevojka sa dugom crnom kosom skupljenom u pundu, visokog čela, istanjenih obrva, mršava, u tamnozelenoj haljini do zglobova. Smiješila se.

„Govorite li francuski?“, kazala je.

„To mi je maternji jezik“, kazao sam upola glasa.

„Je li vam bolje?“, pitala je.

„Jeste, samo slabost“, kazao sam.

„Prvi put ste opaljeni suncem?“, kazala je.

„Ovo je drugi. Ponovo isti znaci“, kazao sam.

„Kakvi?“, pitala je.

„Uznemirenost dolazi iznebuha. Ne mogu dokučiti uzrok. Zatim slijedi pomućenje svijesti koje ne traje duže od deset sekundi i završava se neodređenim ukusom u ustima koji kao da se izlučuje iz same utrobe. Uzgred, kako ste me našli?“, kazao sam.

„Stajala sam pokraj prozora i ugledala vas“, kazala je.

„Sjećam se da ste me pridigli sa zemlje i pridržavali dok smo kroz dvorište išli u kuću. Dali ste mi sedativ“, kazao sam.

„Nisam doktorica ako ste pomislili. Jeste moja majka. Od nje sam ponešto naučila. Pijanistkinja sam. Da se predstavim, Jerma Grol“, kazala je.

„Dominik Rošel. Neobično ime imate“, kazao sam.

„Jerma je rijeka u Srbiji. Protiče kroz kanjon. Rođena sam u Beogradu“, kazala je.

„Mali, a slavan narod. Ja sam iz doline Resije u Švajcarskoj. Kada živite uz granicu jezik susjeda postane blizak. Italijanski razumijem, ali nabadam dok pričam, njemački sam svladao u osnovnoj školi, i prevodio sam poeziju sa latinskog, ali to je manje-više bilo površno. No, zašto ste odabrali Aleksandriju?“, kazao sam.

„Nisam. Udovoljila sam ocu. Zove se Miloš Grol. On je veletrgovac mineralima. Posljednjih petnaest ili šesnaest godina pribavlja ih iz cijelog Egipta i trguje s njima širom Balkana. Stvorio je zavidnu poslovnu imperiju. Kupio je ovu kuću i otvorio predstavništvo. Studirala sam na Pariškom konzervatoriju od 1913. i diplomirala sam. Prvi put sam došla u posjetu roditeljima u junu 1914. i zatekla me je vijest o sarajevskom atentatu na austrijskog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda i njegovu ženu. Otac je uveče odjurio u dom Đorđa Vajferta s kojim je dugo prijateljivao. Kada se vratio, rekao je majci i meni da su bili Jovan Dučić, Stevan Mokranjac i Maksa Antonijević. 'Rat je neizbježan', dodao je mrzovoljno. Poslije dva dana otputovala sam u Pariz i više se nisam vratila u Beograd. Ubrzo po završetku rata otac me je nenajavljeno posjetio. Bio je neraspoložen. Sjedili smo u istom lokalu na Pigalu u kojem smo prije pet godina gledali varijete. Kazao je da ima problem i da mu je hića. Pojasnio je da Faruk više ne radi za njega, te da je prihvatio ponudu od neke američke kompanije koja proizvodi šećer. 'Franklin šuger', dodao je. Napravio je stanku i prešao na

francuski: 'Imati više. To je zla kob ljudske prirode.' Nije mu bilo pravo što se na taj način okončalo dugogodišnje prijateljstvo, pogotovo jer je Faruk slovio za poštenog i nepotku-pljivog šefa. Zatim me je priupitao da li bih zamijenila Faruka i preselila se na neko vrijeme u Aleksandriju. 'Znam da imaš tu žicu', natuknuo je. Pristala sam bez dvoumljenja. Skolila me radost. Čeznula sam za Sredozemljem. Dva puta sam kao djevojčica bila u Aleksandriji i priželjkivala sam da ponovo odem. 'Čovjek je najbliži bogovima kada putuje', kazao je moj profesor Sidral. Otac je ostao dva dana. Podrobno me je uputio u posao. Politiku je samo dotakao. Nije krio zadovoljstvo zbog ujedinjenja u Kraljevinu SHS. 'Moći ćeš da nastupaš širom zemlje', kazao je. Uhodala sam se. Otac je ponosan kako upravljam predstavništvom. To je moja priča."

Jerma se primakla.

Ustao sam. Na tren sam izgubio ravnotežu. Gore je nego prvi put.

"Idem da vam priprelim ljekovit čaj od zove pa ćete mi pričati o sebi. Okrepiće vas. Vidim da ne znate šta je to. Kada smo ovdje bili na odmoru majka je prepoznala u dvorištu drvo zove. Nazivaju je i bazga. Rijetka je u Egiptu, ali česta u krajevima odakle potičem. Od crnoljubičastih plodova pravila je kompot i voćni sok. Otišla je."

Otišao sam po podne. Možda je više nikada neću vidjeti. Ali bar sam naučio riječ na srpskom – *makaze*.

Ponovo sam zaglavio sa Hamzom. Ipak, nisam mu spomenuo sunčanicu i Jermu Grol.

Ujutru je neko pokucao na vrata. Razbudio sam se. Ustao sam i navukao pantalone. Imao sam erekciju. Pomislio sam u hodu da je vjerovatno zabrinuti gost iz susjedne sobe koji je našao kada sam buncao pa je svratio da provjeri je li sve u redu. Otvorio sam vrata i ugledao Jermu.

"Došla sam da sklopimo dogovor", rekla je ozbiljna.

"Kakav?", promrmljao sam zbunjen i rukom prešao po licu.

"Između tebe i mene. Nudim ti da živiš kod mene i zaposliću te u predstavništvu. Ali bićemo prijatelji. Ne treba mi ljubavnik. Podvlačim", rekla je.

"Šta te je potaklo na takav velikodušan gest?", rekao sam.

"Juče sam te pomno slušala i spomenuo si da ti je sestra šutljiva i samozatajna, te da si uz nju i sam postao takav. Veoma smo slični, Dominiče", rekla je.

"A tvoj otac?", pitao sam.

"Dao mi je odriješene ruke", rekla je.

"Ako se zaljubim u tebe ili ti u mene?", rekao sam.

"Očekivala sam da ćeš me to pitati. Neće se desiti", rekla je.

"Kako možeš biti tako tvrdokorno sigurna?", rekao sam.

"Postoje načini", rekla je.

"Navedi jedan", rekao sam.

"Disciplina", rekla je.

"Dakle, strast i požuda su negativne manifestacije koje valja pošto-poto obuzdati", rekao sam.

"Bolje je tlačiti. Zovem to emocionalnom agresijom. Onda, pristaješ li?", rekla je.

Oborio sam pogled i ućutao. Zatim sam klimnuo glavom.

„Obuci se i spakuj. Sačekaću te na recepciji“, rekla je.

Putem mi je objasnila da se pokraj predstavništva nalazi poveće skladište u kojem se čuvaju obrađeni minerali koji se otpremaju u Evropu. „U njemu radi Zurab, no ti ćeš ga sutra zamijeniti i dobiti ključ. Zurab će te uputiti i kratko vrijeme nadzirati.“ Pitao sam je da li će Zurab dobiti otkaz, odgovorila je da neće. „Trenutno je uposlen u skladištu, ali i često putuje u Tel Amarinu gdje se nalazi najveća iskopina minerala u zemlji. Ima i manjih, ali je cijena nepovoljna i kvalitet je slabiji. Otkad se rat završio vlada pomama za mineralima i potražnja je nezapamćena. Vjerovatno ću mu povećati platu, neka njuška. Upoznaću te sa dragom Numom, knjigovođa je. Pripazi se, udovica je.“ Pitao sam je da li s njima razgovara na francuskom, klimnula je glavom.

Poćutasm.

Kraj mi je bio nepoznat i pitao sam je gdje smo krenuli. „Na obalu“, odvrtila je.

Kada smo stigli, Jerma se izula, no čim je ugazila u pijesak, udaljila se nekoliko koraka i sjela. Zagledao sam se. Pijesak je bio mokar i stvrdnut, i shvatio sam da je plima dovdje doprla. Prišao sam Jermi i spustio kofer. Zatim sam se izuo i sjeo pokraj nje. Gledali smo more. „Često dolazim tu, obično u smiraj dana i onda sačekam noć. Pogotovo kada sam iscrpljena od vježbanja na klaviru i kada mi prsti utrnu. Bol mine. Ponekad legnem i osluškujem praiskonske sile dok ne osjetim spokoj. Nedostaje mi moj jezik. Da li si voljan da ga naučiš?“, rekla je. „Kako da ne“, rekao sam. „Kada si me juče pitao kako se kažu makaze iskrsla mi je ideja. Da počnemo danas od svih stvari u kući“, rekla je. „Započnimo od tijela“, rekao sam. Jerma je okrenula glavu i prislonila prst na lice. Izustila je: „Lice. Oči. Obrve. Čelo. Nos.“ Ponavljao sam.

Kupila je namirnice na pijaci. Odbila je da platim. Rekla je da će napraviti bamiju.

„Sada si ukućanin“, rekla je kada me je uvela u moju sobu. Stavio sam kofer na krevet i otvorio ga. Uzeo sam cvijet i dao joj ga. „Ubrao sam ga na brdu iznad Marseja“, rekao sam. Pogledala me je iznenađeno kao da se zapitala kako još nije uvenuo.

U svesku u koju sam nekad zapisivao riječi i rečenice na italijanskom Jerma je na desnoj strani lista čitko bilježila riječi na srpskom, a ja sam na lijevoj na francuskom.

Sutradan smo malo prije sedam ujutro došli u predstavništvo. U kancelariji je sjedila neka žena. Ustala je kada smo joj prišli. Nosila je maramu. Jerma me je predstavila. „Numa“, rekla je. Škrto se nasmiješila, bez imalo srdačnosti. Doimala se odsutno, a pogled joj je bio tugaljiv i zgasnuo. Isti kao Helenin. Numa je vjerovatno u dobi između treće i četvrtice decenije života. Ljepušasta crnka, malo krivog nosa i bujnih grudi. Uto je ušao neki čovjek. Visok i kršan, imao je brkove i dugačke zulufe. Pogledao je Jermu i predstavio se. „Zurab.“ I ja sam njemu. Rukovali smo se. Pomislio sam da je naslutio da sam došao s nekim osobitim razlogom. Bio je malo stariji od Nume. Jerma mu je rekla da ga treba nakratko. Otišli su u njenu kancelariju. Ubrzo je izašao dobre volje. „Idemo, Dominiče“, rekao je. Klimnuo sam glavom. Predstavništvo i skladište je dijelilo petnaestak koraka. Zurab ga je otključao i dao mi ključ. Skladište je bilo dugo blizu dvadeset metara i široko oko deset. Zurab je zastao

kod stola na kojem je ležala podeblja bilježnica, a pokraj nje nalivpero i povećalo. Zatim je skrenuo desno prema stoliću u uglu na kojem su bile tri drvene kutije sa po šest kvadratića iste dužine i širine. U njima su bili primjerci minerala. Osmotrio sam ih. „To su najljepši primjerci“, rekao je. „Svi su različiti. Kako ću znati nazive?“, nadovezao sam se. „Lako“, odvratio je i podigao komad sa desne strane. Zatim je upro prstom. Nagnuo sam se. Na dnu je bila pričvršćena metalna pločica na kojoj je pisalo „kvarc“. „Ove drvene kutije je izradio jedan zanatlija. Kako sam prikupljao primjerke tako je on dodavao pločice. Možeš dalje“, rekao je. Podigao sam komad. Olivin. Još jedan. Feldspat. I Fluorit, pirit, narandžasti kalcit, bakar, magnetit, saharska geoda, lapis lazuli, tinjac, muskovit, aubit, piroksen, sanel, perovskit, nikl, gvožđe.

U produžetku duž desne strane zida bilo je poslagano pet-šest redova sanduka i na svakom je bio list papira zakucan ekserom na kojem je pisao naziv minerala. Na kraju su se nalazile ljestve. Okrenuo sam glavu ulijevo. Ispod okna je bio sanduk. „Unutra su otpaci i njih danas pregledaj kako bi znao razlikovati prave od krivih“, rekao je Zurab koji me je pratio. Vratili smo se do stola. Zurab je otvorio bilježnicu i rekao da se u njoj vodi evidencija. „Kada stigne pošiljka, prebroj svaki komad minerala i upiši.“ Pitao sam ga koliko će me vremena nadzirati. „Još sutra, ne duže“, odvratio je. „Ako nemaš pitanja, išao bih svojim poslom.“ „Zapravo, imam“, rekao sam. „Ne čujem zvuke spolja. Ovdje je nekako čudno, pretiho je. Kao u nekakvoj grdnoj vukojebini. Gotovo da me je strah.“ „I mene je bilo, ali navikao sam se. Da, pretiho je. Ova tišina će te pokoriti i zadubićeš se u nju. Ne možeš ni zamisliti koliko. Udaljiće te iz stvarnosti i postaće tvoj ponor.“

Zurabov pogled je bio surov. Nije se šalio. „Ne nosiš sat kao ja. Kako znaš kad je kraj radnog vremena?“, pitao sam. „Puka intuicija. Rijetko kad pogriješim“, rekao je i odmaglio.

Iza podneva svratila je Jerma. Stajao sam na ljestvama i razgledao fluorit u sanduku. „Krasan mineral.“ Prišla mi je. Sišao sam. „Je li bauk?“, rekla je. „Ma nije. Dobro se uhodavam. Sviđa mi se posao“, rekao sam. „Drago mi je. U ostavi je dosta hrane. Poslije posla idem u šetnju. Uzmi. Ovo je rezervni ključ od kuće.“

„A na srpskom je...?“, rekla je. Izgovorio sam: *ključ*.

Zaključao sam skladište oko pola tri i krenuo istim putem kojim sam jutros prošao s Jermom. Bio sam zadovoljan. Zamaknuo sam u neku ulicu u kojoj su se na lijevoj strani nalazili bazari. Pljunuo sam. Umalo sam zastao kada sam opazio odsjaj na niti paučine u visini trbuha. Nekoliko koraka dalje stajala je ograda. Podigao sam glavu i osmotrio skele na zdanju. Obnavljala se fasada.

Htio sam da prijeđem na drugu stranu ulice između ograde i stabla kada su se pojavila djeca u koloni i zapriječila mi put. U ruci su držali dugačak konac na koji je bio privezan balon. Baloni su bili raznobojni i lelujali su se. Glasovi djece su se razlijevali. Pričekao sam da prođu.

Predveče se Jerma vratila kući. Začuo sam šum. Hodala je sporo kao da ide ukrug. Možda je došla prije, ne znam, zadrijemao sam uz knjigu. Ustao sam i izašao. Jerma je sjedila na sofi u gostinskoj sobi. Nije me pogledala. Bila je ozbiljna i namrštena. Desnu nogu je nervozno pomicala. Pomislio sam da je pustim da samuje. Ukipio sam se i čekao da pro-

zbori. „Donesi bilježnicu da nastavimo učiti“, rekla je hladno. Poslije mi je odsvirala dvije Debisijeve minijature.

Sutradan je Zurab došao u skladište. Ispitao me šta sam juče radio. Bio je detaljan. Posebno ga je zanimala razlika između pravih i krivih minerala. Dodatno mi je pojasnio. Na kraju, otišli smo do stolića i Zurab je nasumice upirao prstom u primjerke. Znao sam ih sve. Potapšao me je po ramenu. Rekao sam mu da je u ladici devetnaest nalivpera. Skupljam ih. „Bilo ih je dvadeset i sedam ili dvadeset i osam“, dobacio je.

Prošli su jul i avgust. Skladište se nakratko ispraznilo. Rezerve su otpremljene u Marsej i stigla je pošiljka iz Tel Amarine. Novost je da se ruta promijenila. Zapravo, obnovila se ruta od Aleksandrije do Ćenove koja je postojala prije Velikog rata, jer je za četvrtinu porastao uvoz u Italiju i novostvorenu kraljevinu na Balkanu. Jerma je saznala od oca da će slijedeće godine biti uspostavljena ruta od Aleksandrije do Rijeke.

Moj život sa Jermom se ustalio. Proticao je u šutnji. Naš crni porub, kako sam ga zvao. Poslije posla išla je u šetnju ili je naporno vježbala. Navikao sam se na njenu hladnoću i krutost, počesto i odbojnost, i samo kada bismo učili njen jezik bila je bolje raspoložena. Nisam joj htio reći da je jezik opor i da nije melodičan. Odvojeno smo objedovali i odlazili na posao. Očekivao sam da će biti drugačije i često bih se zapitao zašto me je primila u svoj dom, tek toliko da budem prisutan i da joj se divim. Shvatio sam da je tako doživljavala prijateljstvo. Dogovor koji smo sklopili u hotelu „Al Iskandarija“ za nju je bio neupitan i neprikosnoven, i nije se smio prekršiti. Posljedice su mi bile jasne.

Nisam pokušao da je zavodim, premda sam bio u više navrata u iskušenju. Jedanput sam napravio grešku. Prišao sam joj dok je svirala i pitao je da li mogu da sjednem. Haljina joj je bila zadignuta preko koljena. Stala je i malo se pomakla. Sjeo sam pokraj nje. „Koji je C-dur?“, rekao sam. Šutila je. Okrenuo sam glavu. Žila na vratu joj se zadebljala. „Zaboravio si dogovor“, rekla je ispotiha i haljinom pokrila koljena. „Zaboga, Jerma“, zaustio sam. „Ne uplići Boga! Zaboravio si dogovor!“, sasula mi je u lice i rukom lupila po dirkama.

Pabirci u septembru:

Vidio sam Žana Truesana u parku Hanifa. Bio je u masi koja se tiskala oko paviljona i slušala orkestar.

Stiglo mi je prvo Helenino pismo. Potanko je opisala život u dolini Resije, bez gorčine i neodlučnosti. Jedino se požalila da joj veoma nedostajem. Piše da je jesen poranila. „Pojavila se siva vrana. Skakuće nadomak kuće. Pojurim je kao što si ti nekad.“ O Jermi kaže da je emancipovana i neovisna, i da žudi za ovacijama. „Nikad te neće zavoljeti, niti spavati s tobom. Budi spreman da će prvom prilikom otići.“

Ušao sam u kuću. Jerma je u ovo doba bila u šetnji. Međutim, začuo sam isprekidane uzdahe iz njene sobe. Prišao sam i provirio kroz odškrinuta vrata.

Jerma je ležala gola na krevetu i masturbirala. Lažljivica! Emocionalna agresija!

Jerma je slavila rođendan. Poklonio sam joj Lujev dukat. Pozvala je na večeru Umu i Zuraba. Bilo nam je ugodno i dosta smo popili. O poslu nismo razgovarali. Jerma je bila pričljiva i vesela, ali odmjerena, i s poštovanjem se ophodila prema Umi i Zurabu. Imao sam

utisak da se ne pretvara. Zapitao sam se koliko je poznaju i šta misle o njoj. U nekom trenu, Jerma je pitala da li imamo neku tajnu koju bismo podijelili. Uma se uozbiljila kao da joj je nelagodno, a Zurab je spustio glavu i prstima desne ruke pogladio bradicu.

„A ti?“, rekao sam. „Imam. Bila sam morfinistica“, odvratila je Jerma.

„Zbilo se to na drugoj godini studija, u novembru. Jedan dan nisam mogla svirati klavir. Muzika mi je smetala i bila sam razdražljiva. Pomislila sam da je posrijedi umor, ali nije to bilo. Ponovilo se sutradan i proteglo na cijelu sedmicu. Počela sam zazirati od muzike. Zapala sam u sumorno raspoloženje i otupjelost, i zapustila sam se. Prestala sam da idem na konzervatorij. Svake večeri sam izlazila iz stana i tamarala Parizom. Jednom prilikom nabasala sam na knjižaru u oronuloj kući. Ušla sam u malu prostoriju i primjetila čovjeka, te sam stala da razgledam. Pažnju mi je privukao špansko-francuski rječnik. Uzela sam ga i zalistala. Naišla sam na izraz *El Desdichado*. Preveden je kao očaj. Izašla sam i prešla cestu po magli. Zašla sam u uski prolaz. Bilo je mračno i kiša je sipila. Vonjalo je. Naslonila sam se na zid, zatim sam čučnula i sklupčala se. Dok su mi se kapci spuštali opazila sam kako kapljice kiše padaju po lokvi.

Ujutro sam se probudila u nekoj velikoj sobi. Pridigla sam se i sjela. Osjetila sam bol u bedru. Injekcija, pomislila sam. Neka žena okrenuta mi leđima sjedila je na stolici do prozora. Ustala je, koraknula i zagledala se u mene. Mogla je imati četrdesetak godina, a lice joj je bilo ugodno oku. 'Zovem se Silvija Šeno. Našla sam vas nedaleko od svog stana, u Ulici de Babilon. Pomislila sam da ste beskućnica, no shvatila sam da to niste kada sam ugledala vašu odjeću i medaljon. Ubrizgala sam vam injekciju morfija. Je li vam bolje?', rekla je.

'Jeste. Zovem se Jerma', rekla sam.

'Bili ste u stanju obamrlosti. Šta vam se događa, Jerma?'

'*El Desdichado*', sklonila sam pokrivač.

'Šta to znači?'

'Očaj.'

'Pretpostavila sam. Nekoliko žena redovno dolazi ovdje i uživa morfij. Cijena je paprena, i vjerovatno će porasti zbog rata, ali ako si ga možete priuštiti, stojim vam na raspolaganju.'

'Kako ga nabavljate?'

'Kupujem od krijumčara. Morate poći. Sumnjiva sam policiji.'

Do kraja marta naredne godine posjećivala sam gospođu Šeno u Ulici de Babilon i uživala morfij. Zbližile smo se. Tri ili četiri puta popušila sam hašiš."

Tišina u skladištu. Upijam je skoro sto dana. Kada ću ugledati ponor? I ako ga ikad ugledam, šta ću vidjeti?

Motao sam se po sobi, kada je Jerma ušla držeći pismo u ruci. Bila je uzbuđena. Žila na vratu joj se zadebljala. Rekla je na srpskom jeziku da joj je pisao profesor Sidral i obavestio je da je ugovorio koncert u Olimpiji prvog novembra. „Predivna vest“, zagalamio sam. „Predivna!“, ponovila je ushićeno. Posle nekoliko trenutaka se pribrala i dodala da će koncertu prisustvovati Gilbert Tojnbi, upravnik „Aleksandra palasa“. „Ako budem dorusla zadatku

nastupiću u Londonu do Nove godine.“ „Spomenula si mi profesora Sidrala. On je rekao da je čovek najbliži bogovima kada putuje?“, pitao sam. „On“, odvrtila je nasmejana.

„Poslala sam dva telegrama ocu i na oba mi je odgovorio. Prekosutra putujem. Otac se složio da možeš da ostaneš u kući. Osim toga, složio se da me Numa zameni. Dugo radi u predstavništvu i odlično je upućena. Neka sama proceni da li će joj zatrebati knjigovođa. Sutra ću porazgovarati s njom“, rekla je i izašla.

Sutradan je Jerma svratila u skladište. Držao sam mineral u ruci. Imao je oštre rubove. „Numa će me ispratiti do luke. Došla sam da se oprostimo“, rekla je i pružila ruku. Rukovali smo se. Počutismo. „Često sam razmišljao o emocionalnoj agresiji. Jesi li ti to smislila?“ Gledao sam u stranu. „Nisam, gospođa Šeno. Nameravam da je posetim kada dođem u Pariz i pozovem na koncert. Zašto te to zaokuplja? Ozlojeđen si jer me nisi povalio?“ Podigla je obrvu. „Nikako. Mislim da je to obična teorija, pritom, nakaradna i nesuvisla. Znam da si masturbirala“, rekao sam. „To ništa ne dokazuje“, rekla je. „Dokazuje da ne možeš potlačiti strast i požudu“, odvratio sam. Jerma se namrštila. „Zbogom, Dominiče.“

Posle Pariza i Londona zaredali su se koncerti širom Evrope. Jerma je postala čuvena. Primio sam telegram iz svakog grada u kome je gostovala i u kome je stajala samo jedna reč – zdravo. Ne znam tačan redosled, možda ću neki izostaviti, ali pokušaću da ih sve navedem u razdoblju od 1920. do 1930 – Helsinki, Kopenhagen, Oslo, Stokholm, Rejkjavik, Madrid, Lisabon, Amsterdam, Brisel, Berlin, Rim, Beč, Budimpešta, Prag, Varšava, Sofija, Moskva.

Tokom te decenije ponešto se promenilo u mom životu. Numa mi je postala ljubavnica i kupio sam kuću Miloša Grola. Indila se zaposlila u predstavništvu.

Helena je dva puta došla u Aleksandriju.

Usnio sam ponor. Prikazala mi se sjena s oreolom. Đavolskim oreolom.

Dvadesetog aprila primio sam telegram od Jerme. Glasio je: *U Beogradu sam. Imaću koncert. Kreni prvim brodom. Alekse Nenadovića 8, Vračar.*

Ukrcao sam se na trgovački brod „Odesa“.

Rijeka. Prolazio sam trgovom, kada sam opazio mladića na balkonu koji je bacao letke i vikao: „Vratio se providur!“ Zaputio sam se na železničku stanicu.

Spuštalo se veče kada sam stao ispred kapije na broju 8. Otvorio sam je i ušao u dvorište. Primicao sam se vili. Prešao sam preko dve stepenice i stupio na prostran trem. Pokucao sam na vrata. Otvorio ih je čovek koji je nosio belu košulju i sivi prsluk, sive pantalone i papuče. Nizak i mršav, uskih ramena i upadljivih jagodičnih kostiju kakve obično imaju ljudi kada zađu u starost.

Te izbočine davale su izrazu njegovog lica stamenost i smionost. Čelo mu je bilo naborano.

„Dominik Rošel. Jermin prijatelj“, rekao sam.

„O, naš magacioner. Miloš Grol. Dobro došao. Iščekivali smo te. Upravo si stigao na večeru. Uskoro će i Jerma, otišla je u posetu Vajfertovima“, rekao je i odmaknuo se.

Ušao sam i spustio kofer. Rukovali smo se. Uto se pojavila neka žena i stala pored mene.

„Moja supruga Dobrila. Dominik“, rekao je.

„Milo mi je“, rekla je mekim glasom. Pružio sam ruku.

Trpezarija je bila velika. Sto je bio prostrt. Kada smo seli, gospodin Miloš me je pitao da li sam pio rakiju. Odgovorio sam da nisam. Natočio ju je u čašice, a gospođi Dobrili je natočio crveno vino iz bokala. Nazdravili smo. Gospođa Dobrila je bila najmanje pet godina mlađa od muža. Lica su im bila odveć različita. Pogled je imala blag i mio, i zračila je mirnoćom. Ruke su joj bile divne i gotovo su nestvarno sijale. Poput Jerminih. Žile se nisu razaznavale, a koža na vratu joj je bila čvrsta. Pomislio sam da je srećna u braku i da nikad nije posrnula.

„Vaše prezime, gospodine Miloše, nikad nisam pitao Jermu da li je nemačko ili jevrejsko“, rekao sam.

„Ima Nemaca, ali i Jevreja koji se tako prezivaju. U mom slučaju je jevrejsko. U trećem kolenu“, rekao je.

„Da li ti se sviđa naša zemlja?“, umešala se gospođa Dobrila.

„Veoma. Krajolici su kao u Švajcarskoj“, odvratio sam.

Došla je Jerma. Prišla mi je, zagrlila me i sela pored mene. Kosa joj je bila duža i izrastao joj je mladež iznad usne.

„Dopisujem se s Numom“, rekla je.

„Onda sve znaš“, rekao sam.

Večerali smo.

„Kako je raditi u magacinu? Sigurno ponekad dosadi“, rekao je gospodin Miloš.

„Opasno“, rekao sam.

„Zašto je opasno?“, začudio se.

„Zbog tišine. Zurab me je na to upozorio i obistinilo se. Prikazao mi se ponor. Video sam sjenu s oreolom. Đavolskim oreolom“, dohvatio sam čašu.

„Kako znaš da je đavolski?“, pitala je Jerma.

„Ne znam, nisam skroz siguran. Isti je kao na freskama, no duboko u nutрини predosećam da nije od Boga“, otpio sam gutljaj.

„Jerma za desetak dana putuje u Ameriku. Nastupiće u ‘Karnegi holu’“, obratila mi se gospođa Dobrila.

„Drago mi je“, rekao sam.

„Saznala sam da imate nadimak – Gnjidica“, nadovezala se.

„Majko!“, prekorila ju je Jerma.

„Prvi put to čujem“, rekao sam.

„Jerma ga je nadenula. Uvredili ste se?“

„Nimalo, ali to joj priliči. Neko je kazao da je slava ludilo. Slažete li se s tom tvrdnjom?“ Gospođa Dobrila je oborila pogled.

„Ma pustite to. Nek nam Jerma priča o svojim putovanjima“, rekao je gospodin Miloš.

Pričala je skoro do jedanaest uveče kada se večera završila. Bio sam umoran. „Sutra ćemo našem gostu pokazati Beograd“, rekao je gospodin Miloš koji je doneo kofer.

Pošao sam sa Jermom na sprat. Između dve sobe, na sredini, stajao je okrugli stočić na kome se nalazila pozlaćena menorah, klupko vune, dugačka igla i velike makaze. Jerma je otišla udesno, a ja ulevo. Nije mi rekla laku noć.

Nisam mogao da zaspim. Obuzeo me je gnev. Gnjidica. Motala mi se ta reč po mislima. Mržnja me je kidala. Ustao sam i izašao. Oprezno sam dohodaio do stočića i pri slabij svetlosti dodirnuo iglu. Zatim sam je dohvatio i stao ispred vrata. Ništa se nije čulo. Ušao sam u sobu i približio se krevetu. Spavala je na leđima. Sklonio sam pokrivač do trbuha i snažno zamahnuo. Zario sam joj makaze u srce. Jerma se trznula i počela da krklja. Gurnuo sam ih dublje. Krv je liptala. Iz prvog pokušaja nisam mogao da ih izvadim. Ubo sam je još četiri-pet puta. Osetio sam erekciju.